

Список посилань:

Equality Act - H.R., 116th Congress (2019). Отримано з <https://www.congress.gov/bill/116th-congress/house-bill/5>

Equality Act - UK Public General Acts, p. 15, Part 2 (2010).
Отримано з <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/15/part/2>

Чи залишається актуальною постструктуралістська теорія? Огляд на прикладі концепції Фуко «Турбота про себе»

Артемій Смірнов

Національний університет «Кієво-Могилянська академія»
(Київ)

Мішель Фуко у своїй праці «Історія Сексуальності: Турбота про себе» провів дослідження античних практик конструювання суб'єкта. Наразі ми також можемо спостерігати популярність культури «турботи про себе», однак вона, здається, має мало спільного з античними практиками. Щоб продемонструвати це, ми звернемося до постструктуралістської теорії, яка, на нашу думку, на сьогодні не втрачає актуальності, дозволяючи суб'єкту бути носієм філософського досвіду.

Як зазначав Фуко (1998), дискурс «турботи про себе» (*epimeleia seautou*) вперше розкривається у своїй повноті у діалозі Платона «Алківіад I». Тут можна побачити давньогрецьку форму реалізації практики турботи про себе, яка виступає пов'язаною з турботою про іншого. Сократ говорить Алківіаду, що той зможе правильно керувати полісом лише після того, як навчиться правильно керувати собою: це вимагає контролю над бажаннями, визначення форм використання задоволень та наслідування чеснот. У Платона це також пов'язано з пригадуванням та зверненням до реального світу, світу ідей – людина знаходить у собі подібність до божественного.

Дещо по-іншому постає проблема турботи про себе в Римській Імперії. Здебільшого вона знаходить своє відображення у стоїцизмі. Турбота про себе тут має цінність сама по собі. За висловом Епікура: «Нехай ніхто в молодості не відкладає занять

філософією, а в старості не втомлюється заняттями філософією: адже для душевного здоров'я ніхто не може бути ні недозрілим, ні перезрілим» (Диоген Лаэртский, 1986, X, 122). Кожна людина, якщо вона хоче вести правильне та гідне життя, повинна слідкувати за собою, знову-таки обмежуючи свої бажання, підпорядковуючи себе регулятивним правилам та приписам. Однак тут немає платонівського натяку на іншу реальність, людина формує себе у межах цього світу (ще й нагадуючи собі про свою скінченність). Коротко суть цієї практики полягає у наступному: контролювати все, що залежить від тебе; сприймати спокійно обставини, на які ти не маєш впливу. Людина зливається з практиками належної поведінки та трансформує їх у правильну дію в межах вільного вибору.

Важливий аспект культури себе в обох випадках – вона не зводиться до аскетизму в сенсі уникнення суспільної діяльності. Навпаки, людина могла займати будь-яке соціальне положення, але все займатися «турботою про себе», щоб бути краще підготовленою до навколишньої реальності, середі та соціальних умов. Турбота про себе не позбавляла від відповідальності, а привчала до її виконання. Бути громадянином, політичним діячем чи опікуватися домашнім господарством – обов'язок гідної, розумної людини, який вона повинна виконувати якнайкраще (Фуко, 1998).

Можна помітити, що для Фуко «турбота про себе» – це певне конструювання себе, яке стає в опозицію до усталених форм владних відносин, це певна естетика існування. Вона ґрунтується на тому, як суб'єкт практикує свою свободу через ставлення до політики, шлюбу, тілесності тощо.

У сучасності ми можемо бачити вульгаризований принцип «турботи про себе» – щось на кшталт популярної думки, нав'язаної капіталізмом. «Турбота про себе» стає окремою формою отримання задоволення, яке реалізується через спеціальні книги та курси догляду за собою. Однак здається, що вона не має стосунку до античного розуміння. Зникає елемент вільного вибору, суб'єкт не обирає спосіб існування, виходячи з аргументованої розумної позиції, а приймає популярну думку, підкріплену сумнівними науковими фактами. Принцип задоволення підміняє собою елемент самовдоско-

налення та відповідальності за своє існування, який висували філософи античності. Можна сказати, що суб'єкт перебуває під впливом технологій панування – розуміння себе, що нав'язане ззовні. На противагу, «турбота про себе» не означає ні прямого наслідування зовнішніх правил, ні знайдення справжньої сутності, ні викриття технології влади, а лише вироблення особистістю самостійного ставлення до себе як це було в античності, коли людина не мала чіткого алгоритму дій, але була націлена на розвиток себе та постійно слідувала за своїми вчинками та знаннями, користуючись сучасними їй культурними кодами (Фуко, 2008).

Нам здається, що у цьому контексті важливою залишається роль суб'єкта-філософа, який може поглянути на витoki певного соціального феномену. Міждисциплінарний аналіз Фуко, який він здійснює на прикладі «турботи про себе», дає нам розуміння різноманітності форм взаємодії людини з істиною. Суб'єкт-філософ може побачити, що прийняття на віру інструментів взаємодії зі світом, які надає нам масова культура, не є обов'язковим. Навпаки, пошук нових форм існування, демістифікація сучасності, звернення до минулого та імплементація накопиченого філософського та історичного досвіду повинні характеризувати філософію XXI сторіччя. Це стосується політики, освіти, тілесності, сексуальності, пенітенціарної системи та інших дискурсів сучасності. Постструктуралістська теорія досі залишається актуальною, оскільки дозволяє нам критикувати сучасність, звертаючись до історії та філософії; дозволяє нам залишатися носіями критичного філософського досвіду та застосовувати нові способи конституювання себе.

Список посилань:

- Диоген Лаэртский. (1986). *О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов*. М.: Мысль.
- Фуко, М. (1998). *История сексуальности-III: Забота о себе*. Киев: Дух и литера; Грунт; М.: Рефл-бук.
- Фуко, М. (2008). Технологии себя. *Логос*, 2(65), 96–122.